

Nová náboženství a sekty

doc. PhDr. Dušan Lužný, Dr.

Ústav religionistiky FF MU v Brně

Katedra sociologie FF, Západočeská univerzita v Plzni

Nová náboženství a sekty jsou častým tématem odborných diskuzí o postavení náboženství v dnešní společnosti. Téma vyvolává také zájem širší veřejnosti. Především u veřejnosti převažuje obraz těchto skupin jako skupin nebezpečných. Příspěvek se snaží poukázat na problémy s používáním těchto pojmů k označování netradičních náboženství a ukázat, že členství v podobných skupinách může mít pro život jednotlivce i pozitivní důsledky. Tento přístup je ilustrován na třech náboženských skupinách, které bývají často popisovány jako nebezpečné sekty, tj. hnutí Haré Kršna, Hnutí sjednocení a scientologové.

Klíčová slova: nová náboženství, sekty, náboženský konflikt, nebezpečí, pozitiva, sociologie, religionistika.

New religions and sects

New religions and sects are frequent topic of academic discussions about the position of religion in today's society. This topic also provokes interest of the general public. The public, above all, consider these groups dangerous. This paper wishes to point out problems with the use of the terms indicating non-traditional religions and to show that membership in these groups can have positive consequences in the life of an individual. This approach is illustrated on 3 religious groups that are often described as dangerous sects, e.g. the Hare Krishna movement, Unification Movement and Scientology.

Key words: new religions, sects, religious conflict, danger, positive, sociology, study of religions.

Psychiat. pro Praxi 2010; 11(2): 85–86

Člověku, který se o náboženství zajímá jen zběžně, ale i člověku, jehož život je úzce spojen s jednou jedinou náboženskou skupinou (tradicí), se může na první pohled zdát, že pro dnešní dobu je charakteristická existence velkého množství nejrůznějších a často velmi prapodivných nových náboženských hnutí a sekt. V těchto lidech působení netradičních skupin vyvolává strach, což vede k jejich paušálnímu odmítání. Skutečnost, že v některých těchto skupinách dochází občas k excesům a že některé nauky i konkrétní podoby chování jsou pro neobeznámené pozorovatele nepřehledné a nepochopitelné, toto přesvědčení o jejich nebezpečnosti jen posiluje. Navíc, když pro tyto skupiny máme k dispozici označení, které samo říká, že jsou minimálně podezřelá – sekty. V následujících řádcích se pokusím velmi stručně ukázat trochu jiný pohled na tyto náboženské skupiny.

Termín „sekta“ je kulturně podmíněný a slouží k odmítnutí

Při používání termínu „sekta“ je třeba si uvědomit, že jde o hodnotící termín (1–6) – v naprosté většině jeho použití říká, že uvedená skupina je něčím „podezřelá“. Původně se toto slovo používalo k označení skupin, škol či proudů, které odpadly od hlavní tradice, resp. bylo použito příslušníky tradice k označení odpadlíků (heretiků). Dnes je sekta pro sociologii většinou malá náboženská skupina, která vznikla odtržením od větší náboženské tradice a je se svým okolím v konfliktu. Právě existence konfliktu s okolím (včetně jiných

náboženství) je nejdůležitějším znakem sekty, což také vysvětluje některé další vlastnosti sekty, jako např. uzavřenost, výlučnost, radikalismus (fundamentalismus), závislost jedince na skupině apod. Je však třeba mít na paměti, že ne každá konfliktní skupina musí být nebezpečná a nemusí být pro své okolí hrozbou (7). Také platí, že ne každé nové (netradiční) náboženství je sektou.

Sekty a nová náboženství jsou přirozenou součástí náboženského života

Toto tvrzení platí nejen pro současnost, ale detailnější pohled do minulosti nám ukáže historii jednotlivých náboženských tradic jako proces vznikání, zanikání, odštěpení, přežívání, marginalizace či zvyznamňování nejrůznějších náboženských skupin (8). Dějiny náboženství můžeme popisovat jako dějiny náboženského pluralismu (a to i přesto, že je naše myšlení silně ovlivněno náboženským monoteizmem) a bylo by velmi pošetilé se domnívat, že podoba náboženského života v budoucnosti bude zásadně odlišná (9).

Přirozenou součástí náboženské scény je i názorová opozice vůči novým náboženstvím

Bylo by samozřejmě chybou domnívat se, že vznik a působení nových náboženství zůstane bez odezvy. Je to dáno mnoha důvody, ale již samotný vznik jakékoliv nové skupiny generuje jistou míru napětí, protože tyto nové skupiny se vymezují vůči dosavadní tradici a stávajícímu stavu společ-

nosti. Toto napětí je hnací silou nové skupiny a konečně legitimizuje její vznik. Nová náboženství se vymezují vůči svému okolí (vytvářejí a posilují si vlastní identitu) a okolí se vymezuje vůči nim. Vzniká tzv. antikultovní hnutí (10, 11), které nově vzniklé skupiny kritizuje, zpochybňuje či odmítá jejich působení. Toto odmítnutí může mít podobu sekulární argumentace (právní, zdravotnická, ekonomická, psychologická apod.) nebo náboženské („je to falešné náboženství, resp. to žádné náboženství není“). Bojovníci proti sektám jsou pak v médiích prezentováni jako odborníci na sekty.

„Sekty“ a opozice vůči nim mohou ohrožovat náboženskou pluralitu: sekty mohou přispívat k náboženskému extremismu, opozice vůči sektám k náboženské intoleranci

Náboženský extremismus je nábožensky motivované či náboženstvím ospravedliňované jednání, které vede k porušování společensky přijatých norem. Jeho nejčastějším projevem je radikální (často spojené s násilím) odmítání sekulárního státu a nebo hlásání nenávisti vůči jiným náboženským skupinám (12, 13). Základem náboženského extremismu je přesvědčení, že určitá náboženská skupina je nadřazena jiným, že je nositelka jediného a pravého vyjádření Boží zvěsti, a že má tedy oprávnění tuto zvěst šířit i proti vůli jiných lidí (ti jsou v této perspektivě vnímáni jako síly Zla). Náboženský extremismus odmítá současné společenské, politické, ekonomické

a kulturní uspořádání a násilím se snaží o změnu. Vyústěním může být fundamentalismus, separace od okolí a nábožensky motivovaný terorismus. Základem náboženské intolerance je přesvědčení, že „jiná“ náboženství jsou falešná, že jsou založena na podvodu nebo to ve skutečnosti žádná náboženství nejsou. V dnešní době je nejčastějším projevem náboženské intolerance označování některých skupin jako „nebezpečné sekty“, v nichž dochází k „vymývání mozků“ a jejichž jediným cílem je zotročení a ožebračení svých členů (14). Na druhou stranu dochází v malých izolovaných náboženských skupinách k vytváření přesvědčení o vlastní výlučnosti (vyvolenosti) a k odmítání ostatních náboženství a okolní společnosti.

Náboženské skupiny mohou být nebezpečné

Kromě utváření a posilování extremismu a intolerance může docházet v náboženských skupinách k deviantnímu chování, včetně kriminálních činů (15). Toto jednání je pak legitimizováno nábožensky, což je jeden z nejsilnějších způsobů legitimizace (díky odkazu na Boží vůli, boj Dobra a Zla, řád světa atd.). Nové náboženské skupiny mají větší tendenci k izolacionismu, satanizaci okolní společnosti (včetně jiných náboženství), fundamentalismu, vytváření extrémně silných vazeb (závislosti) jedince na skupinu a ke ztrátě kritického myšlení členů. Jedním z nejčastějších (a nejmírnějších) dopadů těchto faktorů bývá rozpad rodiny v důsledku konverze nebo velké náboženské „horlivosti“ jednoho z partnerů.

Náboženské skupiny mohou plnit pozitivní funkce

Sekty mohou plnit řadu pozitivních funkcí (16). Pro řadu dospívajících mohou v tomto dramatickém období hledání sebe sama (které bývá často spojeno s odmítáním všech tradičních vnějších autorit) představovat přijatelnou formu socializace. Řada těchto skupin např. striktně odmítá sexuální promiskuitu nebo používání drog (včetně alkoholu a tabáku), nabízí jasnou a pevnou strukturu času jedince a místo bezobsažného „flákání“ předepisuje svým stoupenkům nejrůznější formy „práce“. Nová náboženství mohou být prostředím hledání odpovědí na otázky smyslu existence a vytváření hodnotových orientací.

Oddaní Kršny

V našich poměrech neznámější uctívači indického boha Kršny jsou členové Mezinárodní společnosti pro vědomí Kršny (International

Society for Krishna Consciousness – ISKCON), kteří ve svém každodenním životě musí dodržovat čtyři regulativní principy. Prvním je striktní vegetariánství, druhým odmítání všech drog, třetím je zákaz mimomanželského sexu a čtvrtým odmítání hazardu. Tyto zásady, včetně jasně časového režimu a relativně nekomplikované základní náboženské praktiky (totiž zpívání mahámantry *Haré Kršna, Haré Kršna, Kršna Kršna, Haré Haré, Haré Ráma, Haré Ráma, Ráma Ráma, Haré Haré*) lákají nejen romantické obdivovatele indické kultury a nespokojence s domácí kulturou materialismu, ale také jedince, kteří se snaží zbavit drogové závislosti a změnit svůj život.

Hnutí sjednocení⁽¹⁾

Následovníci reverenda Son Mjong Muna, který před několika desetiletími založil Sdružení Ducha svatého pro sjednocení celosvětového křesťanstva (zkráceně Církev sjednocení), se ve své činnosti snaží o sjednocení všech křesťanů a následně celého lidstva. Významným nástrojem k dosažení tohoto cíle je obnova (tradiční) rodiny. Součástí jejich nauky je odmítání komunismu a obhajoba kapitalismu, stejně jako odmítání všeho, co může ohrožovat tradiční křesťanské pojetí rodiny, tedy např. sexuální promiskuita, homosexualita, drogy.

Scientologie

Tento směr je kombinací náboženství a psychologie, což může být pro řadu moderních příslušníků západní společnosti velmi lákavé. Součástí (základem) scientologické dráhy je psychoterapeutická metoda označovaná jako auditing a usilující o odstranění všech mentálních bloků, které jedincům brání v rozvinutí svých možností. Scientologie nabízí osvojení si dovedností, které pak jedinci mohou pomoci v jeho soukromém a pracovním životě – lepší komunikace, efektivnější využití času, lepší řízení firmy apod. Jaký by měl být z hlediska scientologie dnešní člověk? Měl by na sobě systematicky pracovat a zdokonalovat se. Výsledkem nemůže být nikdo jiný než zdravý, bohatý a úspěšný jedinec. Odmítání drog a nejrůznější „purifikační“ programy jsou součástí této cesty.

Závěr

V tomto výčtu bychom mohli dále pokračovat, uvádět jiné náboženské skupiny a ukazovat na prvky jejich nauky a praxe, které jsou (mohly

by být) okolní společností hodnoceny pozitivně. Mohli bychom samozřejmě u stejných náboženských skupin hledat a nacházet prvky, které okolní společnost odmítá. Cílem je alespoň trochu zpochybnit převažující nahlížení na netradiční náboženství jako na něco jednoznačně nebezpečného. Sociologie a religionistika (jako společenskovední disciplíny) to mají v tomto ohledu relativně jednoduché, protože neusilují o intervenci do reality. Psychologové by však v praxi měli být vždy obezřetní a být si co nejvíce jisti, zda problémy jejich klientů mají nezpochybnitelně příčinu v náboženství či zda příklon klienta k náboženství není reakcí na jiné problémy.

Pro náboženství (ať již tradiční či nová) platí to, co i pro jiné oblasti života – jedinec v něm může najít mnoho pozitivního, ale také minimálně stejné množství negativního. Záleží na perspektivě.

Literatura

1. Aldridge A. Religion in the Contemporary World. A Sociological Introduction. Cambridge: Polity Press. 2000.
2. Johnstone R. Religion in Society. A Sociology of Religion. Englewood Cliffs: Prentice-Hall 1975.
3. Lužný D. Nová náboženská hnutí. Brno: Masarykova univerzita 1997.
4. McGuire M. Religion. The Social Context. Belmont: Wadsworth Publishing 1981.
5. Václavík D. Sociologie nových náboženských hnutí. Brno – Praha: Masarykova univerzita – Malvern 2007.
6. Roberts K. Religion in Sociological Perspective. Homewood: Dorsey Press 1984.
7. Hexham I, Poewe K. New Religions as Global Cultures. Making the Human Sacred. Boulder: Westview Press.
8. Saliba JA. Perspectives on New Religious Movements. London: Geoffrey Chapman 1995.
9. Lewis J. (ed.) The Oxford Handbook of New Religious Movements. New York: Oxford University Press 2004.
10. Beckford J. Cult Controversies. The Societal Response to the New Religious Movements. London – New York: Tavistock 1985.
11. Bromley D, Shupe A. Anti-cultism in the United States: Origins, Ideology and Organizational Development. Social Compass 1995; 2: 221–236.
12. Juergensmeyer M. The New Cold War? Religious Nationalism Confronts the Secular State. Berkeley – Los Angeles – London: University of California Press 1993.
13. Juergensmeyer M. Teror v myslí boží. Globální vzestup náboženského násilí. Brno: CDK 2007.
14. Bromley DG, Richardson JT (eds.) The Brainwashing/Deprogramming Controversy. Sociological, Psychological, Legal and Historical Perspectives. New York – Toronto: Edwin Mellen Press 1983.
15. Bromley D, Melton JG (eds.) Cults, Religion, and Violence. Cambridge: Cambridge University Press 2002.
16. Lilliston L, Shaperd G. New Religious Movements and mental health. In Wilson B, Cresswell J. (eds.). New Religious Movements. Challenge and Response London: Routledge 1999.

doc. PhDr. Dušan Lužný, Dr.

Ústav religionistiky FF MU v Brně

Katedra sociologie FF, Západočeská univerzita v Plzni

Arne Nováka 1, 602 00 Brno

luzny@phil.muni.cz